

О. П. Кушлик (Дрогобич)

УДК 811.161.2'373.611'366

**ВІДПРИКМЕТНИКОВІ ІНХОАТИВНІ ДІЄСЛОВА
НА ПОЗНАЧЕННЯ ФІЗИЧНОГО СТАНУ СУБ'ЄКТА
ЯК ДЖЕРЕЛО ТВОРЕННЯ НОВИХ СЛІВ**

Відприкметникові (відад'єктивні) дієслова неодноразово привертали увагу вітчизняних та зарубіжних мовознавців. Проте відомі лінгвістичні дослідження виконано на засадах традиційного, формантоцентричного підходу до аналізу цих вторинних одиниць та пов'язаних з ними словотвірних процесів. Зокрема Л. Юрчук, проаналізувавши суфіксальне творення дієслів української мови, установила структурно-семантичні типи відприкметникових вербативів, визначила продуктивність/непродуктивність їхніх словотвірних формантів [Юрчук 1979]. К. Городенська виокремила у складі відіменних префіксально-суфіксальних дієслів української мови відад'єктивні префіксально-суфіксальні дієслова, згрупувала їх у словотвірні типи, визначила продуктивність цих типів, порушила проблему подвійної словотвірної мотивації деяких відприкметникових дієслів [Городенська 1979: 306 – 313]. В іншій науковій праці вона схарактеризувала словотвірну структуру відприкметникових дієслів української мови, утворених різними способами, подала кількісні показники наповнюваності „структурних класів” [Городенська 1981]. Проблему множинності словотвірної похідності відад'єктивних дієслів комплексно дослідила В. Топіха [Топіха 1998]. Особливості префіксального творення відприкметникових дієслів з'ясували В. Русанівський [Русанівський 1979: 228 – 284] та С. Соколова [Соколова 2003]. Низку наукових праць присвячено аналізу особливостей формальної структури та семантики відприкметникових дієслів у порівняльному аспекті [Возний 1981; Пузік 2000; Пузік 2003: 208 – 212; Ступак 2011].

Дослідження В. Грещука дериваційних потенцій прикметників сучасної української мови [Грещук 1995], зокрема й у дієслівному словотворі, є свідченням нового аспекту вивчення відприкметникових дієслів, зорієнтованого на твірну основу як типологізувальний чинник. Проте з огляду на іншу мету наукової студії автор обмежився лише констатацією складу їх без подальшого аналізу їхньої словотвірної спроможності.

Крім того, у сучасному мовознавстві немає єдиної думки щодо семантичних та функціональних особливостей відприкметникових дієслів, наслідком чого є різні принципи класифікації й відповідно різна кількість одиниць у структурно-семантичних типах. Більшість мовознавців виокремлюють три структурно-семантичні типи дієслів: *інхоативні*, тобто дієслова зі словотвірним значенням „набувати ознаки, названої твірним прикметником” (або ставати таким, як визначено твірною основою), *есивні*, тобто дієслова зі словотвірним значенням

„виявляти ознаку, названу твірним прикметником”, і *каузативні*, тобто дієслова зі словотвірним значенням „наділяти ознакою, названою твірним прикметником” (або робити таким, як визначено твірною основою) [Городенська 1981; Юрчук 1979; Пузік 2003; Сорочан 2005]. Кожен тип складається з певної кількості семантичних груп. На противагу такому підходу до кількості структурно-семантичних типів відприкметникових дієслів В. Грещук виділяє об'єднання з двома словотвірними значеннями: „наділяти ознакою” та „набувати ознаки”, проте зазначає, що в межах і водночас на базі словотвірного значення „набувати ознаки” в низці деад'єктивів сформувалося значення „виділятися ознакою”, яке для одних дериватів є супровідним, а для інших – єдиним [Грещук 2007: 149 – 150]. За нашими підрахунками, для 200 деад'єктивів словотвірно значення „виявляти ознаку, названу твірним прикметником” є єдиним, що служить підставою для виокремлення третього структурно-семантичного типу.

Відсутність в українському мовознавстві ґрунтовного аналізу словотвірної спроможності відприкметникових дієслів та різні бачення щодо кількості структурно-семантичних типів їх зумовили актуальність пропонованої розвідки. Об'єктом дослідження в ній обрано групу відприкметникових дієслів зі словотвірним значенням „набувати ознаки фізичного стану суб'єкта, визначеної твірною основою”.

Основними ознаками фізичного стану суб'єкта вважають: зріст, вагу, статуру, особливості ходи, риси обличчя, особливості мови (заїкання, шепелявість) тощо. Утворені від прикметників зазначеної семантики дієслова по-різному виявляють свою словотвірну активність, що ми намагатимемося довести в пропонованому дослідженні.

Мета наукової праці – виявити дериваційну спроможність відприкметникових інхоативних дієслів на позначення фізичного стану суб'єкта.

За ступенем семантичного наповнення ці дієслова (48 одиниць) належать до абсолютивних, тобто таких, що є „самодостатніми для вираження свого змісту й не відкривають обов'язкових правобічних позицій для заповнення їх словами-конкретизаторами” [Іваницька 2000: 5]. Для них характерна факультативна сполучуваність, відсутність обов'язкових поширювачів, що послаблює їхню словотвірну активність.

Показником дериваційного потенціалу аналізованого (вершинного) слова є його словотвірна парадигма – комплексна системоутворювальна одиниця, що становить „особливу мікросистему дериватів одного ступеня творення, об'єднаних тотожністю твірної основи і протиставлених словотворчими формантами” [Валюх 2005: 29].

Типову словотвірну парадигму відприкметникових дієслів зі значенням „набувати ознаки фізичного стану суб'єкта, визначеної твірною основою” формують дві зони – субстантивна й вербальна. Їхню субстантивну зону репрезентують деривати зі словотвірним значенням опрідметненого стану. З огляду на те, що твірні дієслова здебільшого

передають сему перетворення, становлення ознаки, віддієслівні іменники виявляють це значення спорадично й непослідовно. Лише від небагатьох дієслів зі значенням набування стану предметом (це здебільшого дієслова термінологічного вжитку) утворено іменники з відповідною словотвірною семантикою, пор.: *квоління, костеніння, пітніння, старіння, товстіння, худнення*, напр.: *Підрізка гички рослини картоплі на деякий час затримує її розвиток, уповільнює її старіння і, таким чином, ніби омолоджує рослину в цілому* (З журн.); *І мимоволі губишся: хто ж він, Антонич – „низький, з нахилом до товстіння, трохи незграбний... в окулярах, з добродушною і вибачливою посмішкою”... чи „н’яний дітвак із сонцем у кишені”, „закоханий в життя поганин”, „співець весняного похмілля”, готовий продати життя за „сто червінців божевілья”?* (Н. Герасименко).

Вербальну зону словотвірної парадигми формують похідні з темпоральною семантикою „завершувати становлення, розгортання станової ознаки” та квантитативними значеннями недостатньої й надмірної інтенсивності вияву станової ознаки та участі в становленні ознаки багатьох суб’єктів.

Виразниками фінітивного словотвірного значення є префікси **за-**, **о-/об-**, пор.: *заглухнути, закривіти, окривіти, запухнути, обпухнути, ослабіти*. Особливістю наведених девербативів є те, що, крім основного, фінітивного значення, вони виражають додатковий семантичний відтінок. Дієслово *обпухнути*, указуючи на завершальну стадію процесу, передає значення охоплення об’єкта (рідше суб’єкта) процесом з усіх боків, напр.: *Місце укусу буквально за кілька годин почервоніло і обпухло*. Дієслово *запухнути* виражає семантику „завершення процесу”, спричиненого: 1) споживанням надмірної кількості рідини, напр.: *Від великої кількості рідини, випитої напередодні, лице запухло*; 2) тривалим сном, напр.: *Снав борсук два дні й дві ночі. Аж запухли в нього очі* (М. Стельмах); 3) укусами комах, тварин, напр.: *...обличчя запухло від комариних укусів, губи потріскалися, очі спотворив жах* (Ю. Мушкетик).

Деякі з названих дериватів, виражаючи фінітивне значення, звужують семантику твірного слова. Так, вершинне дієслово *глухнути* уживається з трьома основними значеннями: 1) втрачати слух, ставати глухим; 2) ставати нечутним; затихати (про звуки); 3) переставати діяти (про мотор) [СУМ II: 89]. Утворений за допомогою префікса **за-** девербатив *заглухнути* передає завершеність становлення ознаки, вираженої другим і третім з названих значень, пор.: *...важкі кам’яні жорна, що гуркотіли без увагу цілий день, перетираючи зерно на борошно, заглухли* (В. Малик); *Востаннє мотор заглухнув (і на цей раз, здається, остаточно), коли їм зоставалось всього з кілометр доїхати до місця робіт* (О. Гончар). Три значення виражає дієслово *кривіти*, зокрема: 1) ставати непрямым, вигнутим, покрученим; 2) ставати несиметричним, перекошеним, викривленим; 3) ставати кульгавим [СУМ

IV: 339]. Девербативи *закривіти* і *окривіти*, що постали відповідно за допомогою префіксів *за-* та *о-*, передають завершеність становлення ознаки, зміст якої передано третім з названих значень, напр.: *...кінь ледве тюпає, ще й припадає на ліву ногу – **закривів*** (Ю. Мушкетик); *...з планетником краще не зв'язуватися, поробить – і одіж порветься, й нитки розлізуться, й шабля затупиться, і рушниця не вистрілить, і кінь **окривіє**...* (Ю. Мушкетик).

Щодо утвореного від дієслова *слабнути* зі значенням „ставати, робитися слабким” деривата *зслабнути* на позначення „захворіти”, то доцільно, очевидно, говорити про мутаційне значення, оскільки семантика похідної та твірної одиниць є різною, пор.: *Фія відчувала, що **слабне*** (В. Чемерис) і *Він [польовий гетьман] **зслаб** на живіт і за два дні вгуцав стежечку від намету у верболіз* (Ю. Мушкетик).

Фінітивне значення певною мірою виражають префікси *о-/об-*, *по-*, *з-/с-*, які, утративши здатність виражати відтінки семантики, служать засобом творення корелята доконаного виду. Така десемантизація префіксів зумовлена значенням твірних дієслів, пор.: *глухнути – оглухнути*, *дряхліти – одряхліти*, *дужати – подужати*, *кривіти – покривіти*, *кріпнути – окріпнути*, *кульгавіти – скульпгавіти*, *міцніти – зміцніти*, *немічніти – знемічніти*, *непритомніти – знепритомніти* тощо, напр.: *– Я бачу попереду стільки горя, сліз і крові, смертей, зойків, стогонів, що бодай би **осліпла** й **оглухла** та не бачила того, – проклякотіла [Ярина] **гортанно*** (К. Мотрич); *На якусь мить вона [Лукія] **знепритомніла**, поринувши в легке й млосне небуття...* (Є. Гуцало). Часто корелятами доконаного виду дієслів досліджуваної семантичної групи є кілька дублетних форм, пор.: *безсиліти – збезсиліти, обезсиліти, здоровіти – оздоровіти, поздоровіти*, *лісіти – облісіти, полісіти*, *марніти – змарніти, помарніти*, *мізерніти – змізерніти, помізерніти*, *молодіти – змолодіти, помолодіти, омолодіти*, *німіти – оніміти, поніміти* тощо, напр.: *Скільки разів уявляла цю мить, і ось вона прийшла, а вона [Віра] **неначе оніміла*** (К. Мотрич); *Випросталися [козаки] – **поніміли** від великої поваги до пана полковника* (К. Басенко). Щодо префікса *за-*, то, на думку багатьох мовознавців, продуктивним він є при творенні корелята доконаного виду однозначних дієслів [Ушакова 2009: 112], пор.: *вагітніти – завагітніти*, *горбатіти – загорбатіти*, *шолудивіти – зашолудивіти*, напр.: *Рая **завагітніла** відразу* (К. Мотрич); *Старий **швидко загорбатів*** (П. Угляренко).

Утворені за допомогою відповідних префіксів кореляти доконаного виду загалом виражають загальнорезультативне значення, але з огляду на відсутність семантичної різниці між префіксальним та безпрефіксальним дієсловами перебувають поза межами словотвірної парадигми аналізованих слів.

Квантитативне значення „виражати недостатній ступінь інтенсивності станової ознаки” репрезентовано у словотвірних парадигмах дієслів *марніти*, *пухнути*, *слабнути*. Виразниками його є

префікси **при-** та **під-**, пор.: *примарніти, припухнути, підпухнути, прислабнути*, напр.: *Лише пам'ятає [Степан], що вся права щока Якова одразу **припухла** і залила вогнем навіть щетинисту скроню* (М. Стельмах); *Нога на підозві розчервонілась, помітно **підпухла*** (О. Гончар).

Деяко більше за кількістю групу становлять деривати із семантикою „виражати надмірний ступінь інтенсивності”. Це словотвірне значення експлікують у словотвірних парадигмах префікси **роз-**, **пере-**, пор.: *передужати, розгладнути, розжиріти, розповніти, розпухнути, розтовстіти*, напр.: *Він [Гамід] **розтовстів**, обважнів, змінився, але я його пізнав би і в пеклі під личиною самого шайтана* (В. Малик); *З голови юшила кров, праве плече від вивиху **розпухло** і нестерпно боліло* (В. Малик).

Крім дериватів, які передають ступінь вияву предикативної ознаки, деякі інхоативи продукують похідні з дистрибутивним (розподільним) квантитативним значенням. Сформовані за допомогою префікса **по-** девербативи вказують на участь у становленні ознаки багатьох суб'єктів, пор.: *поглухнути, погорбатіти, поніміти, попітніти, попритомніти, попухнути, поп'яніти, послабіти, посліпнути, потерпнути*, напр.: *Сотники **поніміли**, бо воно й справді: чи тут сміятися, чи роззявляти від такої пропозиції рота?* (М. Вінграновський); *Від раптової снігової білизни вони [козаки] всі, як і кажани, на якусь мить **посліпли** й, не бачачи один одного, закрутилися на місці...* (М. Вінграновський) Іноді основне дистрибутивне значення супроводжується додатковим семантичним відтінком. Так, дериват *попухнути* уживається здебільшого тоді, коли зазначений твірною основою процес стосується кількох осіб і спричинений тривалим голодуванням, напр.: [Горпина:] *Доки діждуть [мати з дітьми] до нового хліба, чисто **попухнуть** з голоду* (М. Кропивницький). Словотворчий засіб **пере-**, за допомогою якого теж постали девербативи з дистрибутивним значенням, на відміну від префікса **по-**, „наголошує на черговості поширення дії (а в нашому випадку станові ознаки – О. К.) на кожен об'єкт зокрема” [Вихованець 2004: 240], пор.: *переглухнути*, напр.: *Звуки від вибухів та стрілянини були такі потужні, що упродовж дня усі **переглухли**.*

Деривати зі словотвірними значеннями достатньої інтенсивності (*вилісити, вимізерніти, вихудіти, вихуднути, вистарітися*) чи результативності (*віджиріти, розмарніти, відмолодіти, пропітніти*) поодинокі представлені в конкретних словотвірних парадигмах, що не дозволяє дійти висновку про типовість вираження ними словотвірних значень.

До відприкметникових інхоативних дієслів зараховують, як відомо, ще й ті, що постали від прикметникових компаративів за допомогою суфікса **-а-** і виражають словотвірне значення „набувати ознаки в більшому вияві”, пор.: *дебелішати, дорослішати, дужчати, жвавішати, здоровішати, здоровшати, кріпшати, мізернішати, міцнішати,*

молодшати, огряднішати, п'янішати, сильнішати, слабшати, слабшати, старішати, тверезішати, товстішати, товщати тощо. Набула поширення думка про обмежене використання їх у ролі вершини словотвірних парадигм (*дебелішати, дорослішати, дужчати, жвавшати, кріпшати, міцнішати, молодшати, слабшати, тверезішати, товстішати, товщати*), що засвідчують подані в словниках іменники зі значенням опредметненого стану (*дебелішання, дорослішання, дужчання, жвавшання, кріпшання, міцнішання, молодшання, слабшання, тверезішання, товстішання, товщання*), які презентують субстантивну зону їхніх парадигм. Проте цю роль потенційно можуть виконати й інші відприкметникові інхоативні дієслова, оскільки від кожного такого дієслова з погляду системи української мови можна утворити віддієслівний іменник на **-нн(-я)**. Інша річ, ці іменники мають книжний характер, що спричинює обмеження їхньої функціонально-стильової сфери переважно науковим стилем, пор.: *Дорослішання є етапом онтогенезу людини, який триває від 11 – 12 до 20 років і охоплює підлітковий вік, ранню та зрілу юність* (З підруч.); *Причиною товстішання людей лікарі називають неправильний спосіб життя та надмірне вживання фаст-фудів* (Інтернет-ресурс). Словотвірні парадигми решти названих дієслів є нульовими.

Отже, дериваційна спроможність інхоативних дієслів зі значенням „набувати ознаки фізичного стану суб'єкта, визначеної твірною основою” є незначною. Низька дериваційна здатність зумовлена семантикою твірного прикметника і відповідно вершинного дієслова, що спричинює: по-перше, спорадичність і непослідовність експлікації того чи того словотвірного значення, по-друге, тяжіння до використання аналітичних форм для вираження станового предикативного значення (дієслово-зв'язка *ставати, робитися* в поєднанні з прикметником).

Типову словотвірну парадигму формують деривати субстантивної та вербальної зон. Субстантивна зона заповнена обмеженою кількістю лише віддієслівних іменників зі значенням опредметненого стану, що дає підстави вважати її словотвірно однотипною. Вербальну зону репрезентовано похідними з темпоральним словотвірним значенням „завершувати, припиняти розгортання станової ознаки” та квантитативними значеннями недостатньої і надмірної інтенсивності вияву станової ознаки та участі у становленні ознаки багатьох суб'єктів. Проте увесь набір словотвірних значень представлено у словотвірній парадигмі лише дієслова *пухнути* (пор.: *запухнути, обпухнути, припухнути, підпухнути, розпухнути, попухнути*). Неповноту відповідної кількості дериватів демонструють 29 словотвірних парадигм, що становить 60% від усіх аналізованих нами. Решта словотвірних парадигм (37,5%) є нульовими.

Джерела

СУМ II – Словник української мови : в 11 т. – Т. 2. – К. : Наук. думка, 1971. – 550 с.; **СУМ IV** – Словник української мови : в 11 т. – Т. 4. – К. : Наук. думка, 1973. – 840 с.

Література

Валюх 2005 – Валюх З. О. Словотвірна парадигматика іменника в українській мові : монографія / Валюх Зоя Орестівна. – К. – Полтава : АСМІ, 2005. – 356 с.; **Вихованець 2004** – Вихованець І. Р. Теоретична морфологія української мови / Іван Вихованець, Катерина Городенська ; за ред. І. Вихованця. – К. : Пульсари, 2004. – 398 с.; **Возний 1981** – Возний Т. М. Словотвір дієслів в українській мові у порівнянні з російською та білоруською / Т. М. Возний. – Л. : Вища шк., 1981. – 187 с.; **Городенська 1979** – Городенська К. Г. Префіксально-суфіксальний словотвір / К. Г. Городенська // Словотвір сучасної української літературної мови. – К. : Наук. думка, 1979. – С. 285 – 313; **Городенська 1981** – Городенська К. Г. Словотвірна структура слова (відіменні деривати) / К. Г. Городенська. – К. : Наук. думка, 1981. – 198 с.; **Грещук 1995** – Грещук В. Український відприкметниковий словотвір / Василь Грещук. – Івано-Франківськ : Плай, 1995. – 208 с.; **Грещук 2007** – Грещук В. Теоретичні засади основоцентричної дериватології. Відприкметниковий словотвір / В. В. Грещук // Грещук В. В., Бачкур Р. О. та ін. Нариси з основоцентричної дериватології / за ред. Василя Грещука. – Івано-Франківськ : Місто НВ, 2007. – С. 6 – 38; 107 – 153; **Іваницька 2000** – Іваницька Н. Б. Функціонально-семантичні параметри абсолютивних дієслів української мови : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 „Українська мова” / Н. Б. Іваницька. – К., 2000. – 20 с.; **Пузік 2000** – Пузік А. А. Відприкметникові дієслова у німецькій, англійській та українській мовах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.17 „Порівняльно-історичне і типологічне мовознавство” / А. А. Пузік. – Донецьк, 2000. – 21 с.; **Пузік 2003** – Пузік А. А. Порівняльний аналіз відприкметникових дієслів каузативної семантики (на матеріалі німецької, англійської та української мов) / А. А. Пузік // Вісн. Сумського держ. ун-ту. Сер. Філологія. – 2003. – № 4. – С. 208 – 212; **Русанівський 1979** – Русанівський В. М. Префіксальний словотвір / В. М. Русанівський // Словотвір сучасної української літературної мови. – К. : Наук. думка, 1979. – С. 228 – 284; **Соколова 2003** – Соколова С. О. Префіксальний словотвір дієслів у сучасній українській мові / С. О. Соколова. – К. : Наук. думка, 2003. – 283 с.; **Сорочан 2005** – Сорочан О. В. Лексико-семантичні групи відприкметникових дієслів (семантичний та функціональний аспекти) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 „Українська мова” / О. В. Сорочан. – К., 2005. – 18 с.; **Ступак 2011** – Ступак І. В. Структурно-семантичні та функціональні характеристики похідних каузативних дієслів у німецькій і українській мовах :

монографія / І. В. Ступак ; наук. ред. В. Д. Каліущенко ; Донец. нац. ун-т. – Донецьк : ДонНУ, 2011. – 470 с.; **Топіха 1998** – Топіха В. А. Множинність словотвірної мотивації дієслів у сучасній українській мові : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 „Українська мова” / В. А. Топіха. – К., 1998. – 17 с.; **Юрчук 1979** – Юрчук Л. А. Суфіксальний дієслівний словотвір / Л. А. Юрчук // Словотвір сучасної української літературної мови. – К. : Наук. думка, 1979. – С. 171 – 210; **Ушакова 2009** – Ушакова Л. И. О полифункциональности глагольного префикса *за-* / Л. И. Ушакова // Вестн. ВГУ. Сер. : Филология. Журналистика. – Воронеж, 2009. – № 1. – С. 111 – 115.

Кушлик О. П. Відприкметникові інхоативні дієслова на позначення фізичного стану суб'єкта як джерело творення нових слів

У статті досліджено дериваційну спроможність відприкметникових суфіксальних дієслів зі значенням „набувати ознаки фізичного стану суб'єкта, визначеної твірною основою”, зокрема простежено належність дериватів до двох словотвірних зон – субстантивної та вербальної; виявлено ступінь наповнення кожної із зон; встановлено набір словотворчих засобів, що експлікують словотвірні значення в межах кожної зони; описано здатність деяких дериватів виражати додаткові семантичні відтінки; окреслено чинники, які зумовлюють рівень словотвірної активності інхоативів.

Ключові слова: словотвірна парадигма, словотвірна зона, словотвірне значення, темпоральне значення, квантитативне значення, словотворчий формант, відприкметникове інхоативне дієслово, структурно-семантичний тип, девербатив, дериват, префікс, суфікс.

Кушлик О. П. Отадъективные инхоативные глаголы со значением физического состояния субъекта как источник образования новых слов

В статье исследованы деривационные возможности отадъективных суффиксальных глаголов со значением „приобретать признаки физического состояния субъекта, определённые производящей основой”, в частности прослежена принадлежность дериватов к двум словообразовательным зонам – субстантивной и вербальной; обнаружена степень наполнения каждой из зон; установлен набор словообразовательных средств, которые эксплицируют словообразовательное значение в пределах каждой зоны; описаны возможности некоторых дериватов выражать дополнительные семантические оттенки; названы причины, которые определяют уровень словообразовательной активности инхоативов.

Ключевые слова: словообразовательная парадигма, словообразовательная зона, словообразовательное значение,

темпоральное значение, квантитативное значение, словообразовательный формант, отадъективный инхоативный глагол, структурно-семантический тип, девербатив, дериват, префикс (приставка), суффикс.

Kushlyk O. P. Inchoative verbs motivated by adjectives, which mark physical state of a person as a source of creating new words

This article studies derivational capability of inchoative suffixal verbs motivated by adjectives with the following meaning „to acquire the proper physical qualities determined by the word-building”; elucidates that derivatives can belong to the two word-building zones – substantive and verbal; identifies number of verbs in each zone and determines the set of word-constructive means which explicit word-building meanings of derivatives within each zone; describes the ability of some derivatives express additional semantic nuances and clarifies the reasons that cause the level of word-building activity of inchoatives.

Key words: derivation paradigm, word-building zone, word-building meaning, temporal meaning, quantitative meaning, word-building formant, inchoative verbs motivated by adjectives, structural and semantic type, deverbative, derivative, prefix, suffix.

Стаття надійшла до редакції 30. 08. 2012 р.

Прийнято до друку 26. 10. 2012 р.

Рецензент – к. філол. н., доц. Должикова Т. І.

О. В. Русакова (Івано-Франківськ)

УДК 811.161.2'37

**НЕРІВНОРЯДНИЙ ТАКСИС
У СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ**

Мовна категорія таксису, незважаючи на кількадесятилітнє вивчення, не отримала вичерпного й однозначного обґрунтування, що можна пояснити її складною граматичною природою. Теоретичному висвітленню проблеми семантики таксису присвячено чимало студій [Маслов 1984; Полянський 1990; Бондар 1996; Бондарко 2002; Семенова 2002; Храковский 2003; ТФГ 2011; Слободинська 2011].

Таксис здебільшого розглядають у світлі функціональної граматики (О. Бондарко, С. Полянський, Т. Акімова), тому й аналізують як функціонально-семантичну категорію, що демонструє часове відношення між діями в межах цілісного періоду часу [ТФГ 2011: 237 – 238]. Дещо переосмислюючи ідеї Р. Якобсона, теоретики таксису виділяють значення одночасності/різночасності (передування, наступність), що реалізовані в залежному чи незалежному таксисі. Основними засобами вираження незалежного таксису вважають співвідношення видо-часових форм у простих реченнях з однорідними присудками та поєднання